

Bezeten bruggenbouwer

Profiel van het leven en werk van
Prof. dr. Fokke Sierksma (1917-1977)

JAN GULMANS

Bezeten bruggenbouwer

*Dit boek is opgedragen aan:
Maria, Arnd Jan, Jelmer en Jitske*

Bezeten bruggenbouwer

*Profiel van het leven en werk van
Prof. Dr. Fokke Sierksma (1917-1977)*

JAN GULMANS

Hilversum
Verloren

2024

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de Ottema-Kingma Stichting, de Stichting Frysk Akademyfûns en de Theo van Baaren Stichting.

Afbeelding op de voorkant van het omslag: Fokke Sierksma.

Afbeelding op de achterkant van het omslag is gemaakt door: B.J. Feringa-de Jong.

© 2024 Jan Gulmans
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 978 94 6455 139 6

Opmaak en omslagontwerp: Els Gulpen Grafische Vormgeving, Heerlen
Druk: Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Fokke Sierksma, de essayist

De neiging van vele verzetsmensen [...] om na de oorlog zo snel mogelijk weer in hun oude doen te geraken, wijst erop, dat voor velen de abnormale situatie van de illegaliteit een gevaarlijk karakter had, dubbel gevaarlijk omdat men dit gevaar liefhad en vreesde. Aan de ene kant kon men er driften in uitleven, waarvoor de burgerlijke maatschappij zo goed als geen legale kanalen kent, aan de andere kant weet men intuïtief, dat deze driften zoals alle driften, verband houden met lust en met dood; ze hebben een gevaarlijke, zuigende kracht, de kracht van drijfzand. Maar hoe snel men ook weer naar het oude leven en de oude maatschappij verhuist, in het hart van de verzetsman is zo'n verhuizing een onmogelijkheid. Want wat er uit dat hart tevoorschijn gekomen is, dat heeft er altijd in gezeten en dat zal er altijd in blijven zitten.

Fokke Sierksma voor de Regionale Omroep Noord in het programma Literair Kwartier, op 28 augustus 1953.

Hwat ik tige nijsgjirrich foun, in pear jier lyn kaam ik op ús téologysk ynstitút yn Leiden. Dêr sieten hwat professoren en studinten to thédrinken en op de iene of oare manier keam it petear mei de studinten yn dy rjochting. Ik sei: 'Ik denk niet dat de naam Reitsum u nog iets zegt'. 'O, ja zeker', seine se, 'een heel bekende plaats in de vaderlandse kerkgeschiedenis. Er is daar een grote strijd gevoerd door één kerkvoogd'. Dat wie dus myn pake. Ik stige yn har achting!

Aldus Fokke Sierksma in een interview met Joop Boomsma (gepubliceerd in *Petea-reboek, petear en profyl*, Ljouwert 1976).

Van de fundamenteën van het menselijk bestaan zijn wij ons zo weinig bewust, dat onze eerste associaties bij het woord 'cultuur' concerten, professoren en literaire periodieken gelden. In en met de geest zijn wij bezig ons zelf te verloochenen.

Fokke Sierksma, 'Erfelijk Christendom', in: *Podium*, jrg. 4, p. 573-615.

Inhoud

Voorwoord	12
Proloog	15
1 Dokkum, bolwerk van het Noorden (1917-1936)	29
2 Een vreemde eend in de theologische bijt (1936-1941)	37
2.1 Van Dokkum naar Groningen	37
2.2 Gewaarmerkte gedichten	41
2.3 Studietijd te Groningen	43
2.4 De levensloop van een christelijk-historische communist	57
2.5 Domineesland	60
2.6 Sierksma's leermeester Gerardus van der Leeuw	62
2.7 De schatplichtigheid van Sierksma aan Gerardus van der Leeuw	70
2.7.1 Jan van Baals kritiek op de godsdienstfenomenologie van Van der Leeuw	81
2.7.2 Theo van Baren, opvolger van Van der Leeuw en vriend van Fokke Sierksma	86
2.7.3 Briefwisseling tussen Fokke Sierksma en zijn vriend en collega Theo van Baaren	91
3 De Buma bibliotheek (1941-1946)	103
4 De familie Sierksma	109
5 Leven van, tussen en met het oog op boeken (1946-1953)	111
5.1 De lezende mens	111
5.2 Het essay als credo	121
5.3 Bibliografische rondgang in het oeuvre van Fokke Sierksma	132
5.4 Sierksma en de tijdgeest	137
6 Sierksma's confrontatie met psychologie, culturele antropologie. Van Jung tot Lévi-Strauss	147
6.1 Freud of Jung	147
6.2 Jung, Neumann, Silberer en Róheim: doolhof of begaanbare weg?	153
6.3 Erich Neumann en het archetype van het vrouwelijke: de Moeder	155

6.4	Met en tegen Lévi-Strauss	158
6.5	Sierksma's verwantschap met Claude Lévi-Strauss en Clifford Geertz	167
6.6	Sierksma versus Kockelkoren: hun visie op mythe en symbool	178
7	Natuur en cultuur	186
7.1	Wat is de uitwisseling?	187
7.2	Op zoek naar de overgang tussen natuur en cultuur	188
7.3	Mens en dier	189
7.4	Lévi-Strauss, Sierksma en het Boeddhisme	191
7.5	Géza Róheim, antropoloog en psychoanalyticus	195
7.6	Alexander Rüstow en diens invloed op Sierksma	198
7.7	De onorthodoxe Silberer en Jung, leermeesters van Sierksma	207
7.8	Over het onbewuste bij Jung en Neumann, afgezet tegen de antropologie van Lévi-Strauss	212
7.9	Over de antropologie van Lévi-Strauss	219
8	Plessner, Adolf Portmann en de filosofische antropologie	222
8.1	Over excentriciteit en vroeggeboorte	222
8.2	Wereldopenheid	226
8.3	Positionaliteit	227
9	Oorlog en verzet (1940-1945)	230
9.1	Een inkwarte dag voor Dokkum	236
9.2	Verzet in Dokkum	237
9.3	De Lusiterpost	241
9.4	Grensconflict-fragment	251
10	Sierksma's bemoeienis met de Friese literatuur (1946-1955)	260
10.1	Korte karakteristiek van de Friese literatuur	260
10.2	Rixt	262
10.3	Douwe Kiestra	263
10.4	D.A. Tamminga en G.N. Visser	265
10.5	A. Wadman	269
10.6	Sierksma's bijdragen aan <i>De Tsjerne</i>	273
10.7	Sierksma's fascinatie voor Obe Postma's dichterlijke oeuvre	275
10.8	Sierksma als literair radiocriticus bij de Regionale Omroep Noord, 1946-1955	301
11	Sierksma's handgemeen met de Nederlandse en buitenlandse literatuur	303
11.1	Adriaan Roland Holst, dichter der ziel	306
11.2	Het literaire tijdschrift Podium	322

11.3	Marsman en Ter Braak	331
11.4	Buitenlandse literatuur: Somerset Maugham	339
12	Sierksma en de religie	346
12.1	Freud, Jung en de religie	346
12.2	Sierksma schatplichtig aan Feuerbach?	352
12.3	Introjectie en projectie	361
12.4	Mystiek en deprojectie	363
12.5	De projectietheorie onder kritiek	366
12.6	Controverses rond Vestedijk en Sierksma	367
12.7	De kritiek van Han Fortmann en Sierksma's antwoord daarop	373
12.8	Sierksma's repliek	376
13	Over ethologie van stekelbaarzen, barbelen en de mens	381
13.1	Een aap in zijn hand	381
13.2	Seksualiteit en lichaam	383
13.2.1	Het heilige huwelijk	383
13.2.2	Heilige seksualiteit in verleden en heden	385
13.2.3	Masters en Johnson	386
13.2.4	Seksuele dimorfie en de strijd tussen de seksen	387
13.3	Stekelbaarzen en barbelen	401
13.4	Niko Tinbergen, het grote voorbeeld	403
13.5	Van paring tot en met geboorte bij het dier	407
13.6	Het dier en de theoloog	409
13.7	Ethiek van de voortplanting	410
13.8	De foetalisatietheorie van Louis Bolk	413
14	Acculturatie, messianisme en zgn. crisis cults.	
	Verschijningsvormen van het contact tussen culturen	415
14.1	Wat is acculturatie?	415
14.2	Wat is messianisme?	417
14.3	Messianisme: niet-christelijk en christelijk	423
14.4	Sierksma's visie op acculturatie, messianisme en zgn. crisis cults	425
14.5	Een voorbeeld van een studie naar acculturatie	427
14.6	Een bespreking van <i>Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Messianistische en eschatologische bewegingen en voorstellingen bij primitieve volken</i>	431
14.7	De cultuur en religie van Tibet	433
14.7.1	Profiel van een Tibetaanse incarnatie	433
14.7.2	De cultuur en de religie van Tibet	439
15	Religie, seksualiteit en agressie	444
15.1	Wat is religie?	444

15.2	De roof van het vrouwengeheim en het ontstaan van geheime mannenbonden	447
15.3	Konrad Jenner over zijn ontijdig overleden leermeester	452
15.4	De mens: een gespleten tweeledig wezen	457
15.5	De plasticiteit van de menselijke natuur	460
15.6	De asymmetrie van de seksen	466
15.7	Culturele plasticiteit	471
15.8	Sedna, de grote godin der centrale Eskimo's	472
15.9	Goden van de zee	480
15.10	Het beeld van de vrouw: Picasso en Kees van Dongen, en shunga	493
15.10.1	Shunga: verkenning van de rijke tradities en stijlen van erotische kunst	493
15.10.2	Kees van Dongen	497
15.10.3	Sierksma's Picasso-essay: de stier, het paard en de bedreigende vrouw	500
15.11	Het doden van de moeder tijdens een ritueel bij primitieve volken	507
15.12	Wetenschap als eigenbelang: de interpretatie van Sierksma's oeuvre vanuit Lacan	509
KLEURKATERN		513
16	Antropologie van de mode, de kleding en de haardracht	545
16.1	Plessner en de anthropologie van de mode	547
16.2	Wijsgurig-sociologisch perspectief op de mode	554
16.3	Richard Thompson Ford's Dress Codes	557
16.4	Een psychologische blik op de mode: Franz Kiener	560
16.5	Sierksma's perspectief op (de geschiedenis van) de mode	564
16.5.1	Kleding en de strijd tussen de seksen	568
16.5.2	Byzantium	584
16.5.3	De 11 ^e en 12 ^e eeuw	588
16.5.4	De 13 ^e eeuw	590
16.5.5	De 14 ^e eeuw	591
16.5.6	Siergedrag van niet-menselijke en menselijke primaten	593
16.5.7	Modegedrag van niet-menselijke en menselijke primaten	603
17	Leiden in last	612
17.1	Een frontale aanval op Sierksma's werk	614
17.2	Sierksma's reactie op De Josselin De Jong	624
17.3	Het schandaal van Leiden	628
17.4	Sierksma's conflicten binnen de theologische faculteit	648
17.5	Mest in aarden vaten	659
17.6	Fokke en Rypke Johan, vader en zoon	666

18 Sierksma als cultuurcriticus	672
19 De blijvende aanwezigheid van Fokke Sierksma	690
20 Sierksma: van nihilist tot humanist met haar op de tanden	696
Bijlage I: Bibliografie van Fokke Sierksma door H.L. Beck en R.A. Ubbink	704
Bijlage II: Stamboom prof.dr. F. Sierksma	747

Voorwoord

Fokke Sierksma, gedurende bijna vier decennia een spraakmakende intellectueel van Friese herkomst, overleed op 22 augustus 1977. Toen in de herfst van dat jaar in de aula van de Leidse Universiteit een herdenkingsbijeenkomst werd gehouden, hield zijn collega en vriend prof.dr. Th.P. van Baaren een toespraak, waarvan de strekking was ‘de blijvende aanwezigheid van Fokke Sierksma’. Van Baaren zei onder meer:

Wat men ook over Sierksma zou kunnen zeggen, niemand kan volhouden dat hij een afwezige is. Integendeel, hij was niet alleen duidelijk aanwezig tijdens zijn leven, maar hij is dit ook nu na zijn voortijdige dood nog steeds. Al moeten wij nu ook zijn persoon missen, zijn vuur en zijn beminnelijkheid, zijn eerlijkheid en zijn scherpzinnigheid, is hij nog steeds te midden van ons aanwezig door zijn ideeën, zijn boeken, zijn woorden en, niet te vergeten, zijn daden. In plaats van behoefte te hebben aan de rouwgordijnen der plechtigheid om de leegte te verbergen, sta ik voor een overweldigende volheid van aanwezigheid.

Deze blijvende aanwezigheid van Fokke Sierksma was de beweegreden voor schrijver dezes dit boek te schrijven. Sierksma kwam uit een orthodox gelovig milieu te Dokkum. Al vroeg bleek zijn scherpzinnigheid. Dikwijls gingen schandere leerlingen in het destijdse Friesland theologie studeren. In 1936 ging ook Sierksma theologie in Groningen studeren. Nog tot zijn kandidaatsexamen, eind 1939, lijkt hij – aldus dr. Konrad D. Jenner, aanvankelijk de beoogde biograaf van Sierksma – een loopbaan als hervormd predikant overwogen te hebben. Van een echte geloofscrisis schijnt volgens Jenner pas sprake te zijn geweest in de loop van de bezettingstijd. Sierksma’s belangstelling gold tijdens zijn studie theologie – aldus de bovengenoemde Sierksma-kenner Jenner – vooral het beschrijven en verklaren van rituele gedragspatronen en godsdienstige voorstellingen.

Al spoedig ging de religieuze projectie een dominerende rol voor hem spelen en met dit begrip nam hij afscheid van de Jungiaanse school om dichterbij de Freudiaanse school te komen, daarbij steeds meer oog hebbend voor de overeenkomsten en verschillen tussen menselijk en dierlijk gedrag.

Meer in Jungiaanse geest nog was zijn studie *Phaenomenologie der religie en complexe psychologie* waarop hij op 12 december 1950 bij prof. J. Lindeboom te Groningen cum laude promoveerde. In het profiel, dat Konrad Jenner in het *Biografisch Woordenboek van Nederland* (Den Haag, 1985) publiceerde, zegt hij:

Sierksma was een gecompliceerd mens: kunstenaar en wetenschapsbeoefenaar, moralist en vrijbouter, zelfbewust (op het ijdele en irritante af) en wars van iedere vorm van uiterlijk vertoon. Verslaving aan alcohol had een verwoestende uitwerking op zijn gezondheid. Met talloze mensen in onmin levend, ging hij voor zijn idealen door het vuur. Hij bleef een romanticus die terugverlangde naar het verloren paradijs (het harmonische evenwicht tussen cultuur en natuur) en naar het vorstelijk stamland (het ongerepte Friese platteland), toch steeds pogend nuchter en redelijk te zijn. Het is boeiend te zien hoe deze mens, die met zoveel hartstocht progressief wilde zijn, op beslissende momenten het verleden niet kon loslaten, zó krampachtig volwassenheid nastreefde, maar nooit van zijn jeugd kon loskomen, geloofsvoorstellingen als intrapsychische werkelijkheid wenste te erkennen, maar niet durfde bekennen zelf gelovig te zijn geweest.

Hopelijk kan de lezer van dit boek zich na er kennis van te hebben genomen een oordeel vormen over de aannemelijkheid van dit summiere portret van een kenner. Volgens hem, moet de geschiedenis uitwijzen wat de waarde is van Sierksma's erfenis. Hier wil ik alleen benadrukken, dat ik het zeer betreurt, dat dr. Konrad Jenner niet bereid bleek zo niet als auteur, dan toch als informant een bijdrage te leveren aan deze biografie. Ook een andere Sierksma-kenner – mijn vriend dr. Ad van Holten – was van mening, dat voor hem het Sierksma-boek gesloten was. Ook hij was, althans aanvankelijk, niet bereid als informant op te treden dan wel meeleezer te zijn. Wel gaf hij mij gelukkigerwijze toestemming de kop van een kort artikel van zijn hand in het studentenblad *Mare* (29 september 1977) – *Bezeten bruggenbouwer* – naar aanleiding van Sierksma's overlijden (22 augustus 1977) te gebruiken als titel van of voor het onderhavige boek. Veel dank daarvoor, Ad. Ook wil ik jou danken voor een artikel (verschenen in *Té-èf* nr. 45, oktober 1977) van jouw hand, recentelijk toegestuurd, dat te belangrijk is om het hier niet te vermelden. Hij zegt daar, kort na Sierksma's overlijden:

Het zal, schat ik, in 1964 geweest zijn, dat op een college van Herman Heering (hoogleraar encyclopedie en ethiek aan de Theologische Faculteit van de Leidse Universiteit, JG) over projectie op een gegeven moment een bijzondere gast kwam die uitermate deskundig was op het terrein van de religieuze projectie-leer en als blijk daarvan zelfs een boek had geschreven. Hij werd voorgesteld als dr. F. Sierksma. Nu had ik wel eens wat gelezen van mensen die zo heten: essays over Jacques Bloem en Gerrit Achterberg van ene F. en een boekje over gemeentewapens van ene K. Sierksma. Net wou ik me gaan afvragen of de Sierksma voor mij soms familie was van één van die andere, toen de persoon in kwestie begon te spreken. Het was een beul van een man die zich wat schoorvoetend in de richting van de kathedraal bewogen had. Wat nerveus was hij, maar niet omdat hij onzeker van zijn zaak zou zijn. Dat bleek al gauw. Zeker, maar beslist, begon hij te verklaren dat hij projectie-moe was en hij herhaalde dat toen een student wat theoretisch vuur na aan de kwetsbare schenen legde. Hij was, toen al – of nog steeds? – moe van het ontmaskeren van alles wat men achter zijn boek had gezocht. Het waren projecties, waar hij vreemd tegenover stond. Die ambivalentie tegenover eigen werk is één van de vele raadselachtige kanten aan hem gebleven. Nog onlangs vroeg hij me welke boeken zijn werk voor mijn gevoel het meest typeerden. Ik noemde er een paar, waaronder *De religieuze projectie*, dat ik en passant het boek noemde waardoor hij later bekend zou blijven. Ik kon niet weten dat het

al zo snel later zou zijn. Hij keek me ietwat teleurgesteld aan, haalde zijn schouders op en zei: die religieuze projectie... allemaal grauwe theorie. Hij had veel meer op met boeken als *De roof van het vrouwengeheim*, zijn boek *De Schrikwekkende Goden van Tibet (Tibet's terrifying deities)* en *Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde*. Die gingen tenminste niet over de abstracte mens, maar over mensen van vlees en bloed, soort- en lotgenoten. Er zijn al aardig wat pogingen ondernomen om hem en zijn werk te typeren: godsdiensthistoricus, godsdienstpsycholoog, theoloog, schrijver, essayist, polemist, atheïst, cultuurcriticus, antropoloog, moralist et cetera. Het zijn allemaal etiketten die – soms zelfs over elkaar geplakt – meer vertellen over degene die ze opplakt dan over Sierksma zelf. Wie hem kende, ontmoette in hem steeds vele verschillende mensen, daarom is de leegte die hij heeft achtergelaten ook zo groot.

Ik kan dat helemaal beamen.

Veel ondersteuning heb ik ondervonden van een andere vriend dr. Rik Ubbink, eveneens een Sierksma-kenner; en auteur van een zeer belangrijk artikel over Sierksma's bijdragen aan de Friese literatuur. Hij is het, die de aanvankelijke bibliografie van Sierksma heeft herzien, aangevuld en geactualiseerd. Ook stelde hij mij in de gelegenheid delen van zijn eigen Sierksma-archief te raadplegen en te gebruiken. Dank, Rik. Georges Schaafraad wil ik danken voor het leveren van een stamboom van het geslacht Sierksma. Tenslotte wil ik de drie meelezers van dit boek – prof.dr. Yme Kuiper, dr. Rik Ubbink en prof.dr. André Droogers – danken voor het feit, dat zij delen van het manuscript van commentaar hebben voorzien. Ook wil ik Tiemen Webbink danken voor de hulp die hij gaf op het terrein van computergebruik en tekstcorrectie. Tenslottewil ik ook mijn vrouw Maria Gulmans-van Hengstum danken voor het feit, dat zij het al die jaren, dat ik mij in persoon en oeuvre van Fokke Sierksma verdiepte, heeft volgehouden; en dat zij mij van waardevolle raadgevingen voorzag.

Jan Gulmans, juli 2024

Proloog

Eén van de aanleidingen om een biografie over Fokke Sierksma te schrijven was het feit, dat in november 2019 de oprichting van het Fries Biografie Instituut bekend werd gemaakt en dat op 12 maart 2020 een studiemiddag over de biografie door dat nieuwe instituut werd georganiseerd. Ik was, naast biografen als Goffe Jensma en Lieuwe Westra, één van de sprekers. In het bestek van een half uur schetste ik de hoofdlijnen van een te schrijven biografie over één van de meest spraakmakende intellectuelen in de periode 1940 tot 1977, prof.dr. Fokke Sierksma. Eén van de kenmerken van wat voor deze Fries ‘een authentieke intellectueel’ is, is het feit dat hij geestelijk omnivoor is, als men het minder complimenteaus wil formuleren. Men kan ook zeggen, dat hij, zoals hij zelf meer dan eens placht te zeggen, ‘zijn denken niet volledig heeft laten vastleggen op de rails van het beroep en de andere vormen van maatschappelijke sleur, maar een deel ervan ter beschikking heeft gehouden, omdat er buiten de rails ongelooflijk veel te zien en te denken is’. Deze fraaie formulering – ontleend aan zijn meest persoonlijke boek *Testbeeld*¹ – heeft steeds op de achtergrond meegespeeld bij mijn onderzoek naar leven en werk van de hoofdpersoon van deze biografie.

Fokke Sierksma werd geboren te of nabij Dantumawoude op 30 mei 1917 en overleed in Leiden op 22 augustus 1977. Hij was de zoon van Rypke Sierksma, aanvankelijk winkelier, later garagehouder te Dokkum, en Janke Krol. Hij studeerde vanaf 1936 theologie te Groningen, deed in 1937 belijdenis in de Nederlands Hervormde kerk te Aalsum en werd doctor in de theologie in 1950; dat was net na de dood van zijn leermeester én promotor prof.dr. Gerardus van der Leeuw. Aanvankelijk was Sierksma eerste klerk op de Provinciale Griffie van Friesland bij de Buma bibliotheek Leeuwarden (1941). Daarna was hij wetenschappelijk ambtenaar bij de universiteitsbibliotheek te Groningen en wel van 1946 tot 1953 (wetenschappelijk ambtenaar eerste klas sedert 1947). Hij werd wetenschappelijk hoofdamtenaar te Leiden in 1953 voor het vak ‘Geschiedenis van de godsdiensten’. Uiteindelijk werd hij in 1973 hoogleraar te Leiden met als leeropdracht ‘Geschiedenis van de godsdiensten in het algemeen en de fenomenologie van de godsdienst’.

Voor zover Fokke Sierksma nog in wat genoemd wordt ‘het collectief geheugen’ voorkomt, heeft de herinnering dikwijls slechts betrekking op de zogenaamde luisterpost. Het woord ‘luisterpost’ slaat in dit geval op de verzetsgroep, die van 26 februari

1 F. Sierksma, *Testbeeld, Essays over mens en televisie*, Amsterdam: G.A. van Oorschot, 1963, p. 19-20.

Voor Fokke Sierksma, gedurende bijna vier decennia een spraakmakende intellectueel van Friese herkomst, was er maar één groot thema: de antropologie, de onbekende mens, ook de tegen zichzelf verdeelde mens. Hij baseerde zijn veelomvattend oeuvre op tal van disciplines, vooral de culturele antropologie en de dieptepsychologie; hij trok zich van grenzen tussen disciplines niets aan en wilde niets liever dan bruggen bouwen tussen wetenschapsdisciplines. Hij deed dat op een bezeten wijze.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij op verschillende manieren betrokken bij het verzet, onder meer bij de 'Luisterpost'. Deze verzetsgroep luisterde aan het eind van de oorlog vanuit boekhandel Wielenga de Duitse Sicherheitsdienst (SD) in Leeuwarden af. Sierksma is in zijn mensvisie sterk beïnvloed door deze riskante periode.

Deze biografie beschrijft niet alleen Fokke Sierksma's levensloop, maar ook diens grote oeuvre dat zich beweegt op vele terreinen, van de Friese en Nederlandse literatuur (van Obe Postma, Douwe Tamminga en Anne Wadman tot en met Gerrit Achterberg, Jacques Bloem en Adriaan Roland Holst), oorlog en verzet, acculturatie, ongelijkheid der seksen, religieuze projectie, mode en kleding, schilderkunst, cultuurkritiek, mystiek, tot en met de cultuur van Tibet. Hij dankt zijn reputatie vooral aan het feit dat hij als essayist een geniaal stilist was. Van 1953 tot aan zijn dood in 1977 leidde Sierksma, onkerkelijk als hij was, lange tijd een geïsoleerd bestaan aan de Faculteit der Godgeleerdheid van de Leidse universiteit. Pas in de laatste jaren werd hij hoogleraar.

Fotografie:
B.J. Feringa- de Jong

Jan Gulmans (Ternaard 1944) studeerde aanvankelijk sociologie in Groningen en daarna in Leiden. Daar volgde hij de werkcolleges van Sierksma. Hij kwam veelvuldig bij hem thuis en maakte daarbij diepgaand kennis met diens wereldbeeld.

Vanaf 1978 tot zijn pensionering werkte hij bij de Universiteit Twente, waar hij in 1998 promoveerde. Gedurende 17 jaar was hij secretaris van het *Obe Postma Selskip* en maakte daar deel uit van de redactie van het tijdschrift *Wjerklank*.

